

УДК 347.23:330.142.24+341.645.5(4)
DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.14>

Некіт К.Г.
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Постановка проблеми. В умовах інтеграційного розвитку України питання захисту прав людини набувають особливої значущості. Україна повинна зарекомендувати себе на світовій арені як правова держава, яка створює належні умови для життя та розвитку своїх громадян. Одним із першочергових завдань є гарантія забезпечення належного захисту прав і свобод людини, у т. ч. права власності. Однак недосконалість законодавства, неузгодженість у діях судів і державних органів часто призводять до того, що захистити свої права в національних судових інстанціях неможливо. У таких випадках проблема може бути вирішена шляхом звернення до міжнародних інстанцій, зокрема до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Тому вкрай важливо розуміти порядок та умови захисту прав людини у цій інстанції.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Тема захисту права власності загалом та у ЄСПЛ зокрема є достатньо популярною, тому існує значна кількість публікацій з цього питання. Питанням захисту права власності у практиці ЄСПЛ присвячували свої роботи С.І. Шимон, О.А. Беляневич, Н. Блажівська, Б.П. Карнаух, Н.Г. Горобець та ін. Однак у цій сфері залишається ще багато актуальних питань, зокрема викликають наукові дискусії проблеми захисту нематеріальних активів.

Формулювання завдання дослідження. Завданнями дослідження є визначення ознак майна, що підлягає захисту в практиці ЄСПЛ, визначення видів нематеріальних активів, яким ЄСПЛ надає захист, аналіз проблем, що

виникають при захисті нематеріальних активів у практиці ЄСПЛ.

Виклад основного матеріалу. Для звернення по захист своїх прав до ЄСПЛ необхідно насамперед з'ясувати, на підставі якої статті Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (далі – Конвенція) буде здійснюватися такий захист. Як відомо, захисту права власності присвячено Протокол № 1 до Конвенції, відповідно до якого кожна фізична або юридична особа має право на мирне володіння своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений належного йому майна за винятком, коли цього потребують інтереси суспільства, і лише на умовах, визначених законом і загальними принципами міжнародного права. Однак попередні положення не можуть обмежувати право держави приймати необхідні закони з метою здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальним інтересів або з метою забезпечення сплати податків, інших зборів чи штрафів.

Основним питанням, яке обговорюється в контексті аналізу Протоколу № 1 Конвенції, є питання про те, що саме слід розуміти під поняттям «майно». Як відомо, в оригіналі у Протоколі використовується термін «possessions», який за своєю сутністю розуміється ширше, ніж поняття «майно». Однак в українській термінології кращого аналогу для розуміння сутності підходу, відображеного у Конвенції, не знайшлося, тому цей термін потребує додаткового тлумачення.

Якщо звернутися до буквального визначення поняття «майно», закріпленого у ЦК

України, то відповідно до ст. 190 майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки. Тобто під майном розуміються як матеріальні, так і нематеріальні активи. Деякі українські дослідники вказують, що в національному праві об'єкти права власності мають речову природу, а тому об'єктами права власності можуть бути лише такі об'єкти, які підпадають під категорію речей [1, с. 190]. З такою думкою категорично не можна погодитися, оскільки у ст. 316 ЦК України зазначено, що правом власності є право особи на річ (майно), що однозначно свідчить про те, що відповідно до підходу українського законодавця об'єктами права власності можуть бути не лише фізичні речі, але також і майнові права.

Водночас розуміння поняття майна у практиці ЄСПЛ є навіть ширшим. Неодноразово зверталася увага на те, що категорія «майно» у розумінні Протоколу 1 Конвенції має «автономне значення, яке не залежить від формальних класифікацій у національному праві» [2]. Не лише фізичні товари, але й деякі права та інтереси, що складають активи (assets), також можуть розглядатись як «майно». Крім того, предметом захисту може бути не лише існуюче майно, але й т. зв. «законні (легітимні) очікування». Зокрема, до різновидів майна Суд відносить, крім рухомих і нерухомих речей, також майнові та немайнові інтереси, такі як вимоги та борги за рішенням суду, акції компанії та інші фінансові інструменти, ліцензії на ведення бізнесу, майбутні доходи, інтелектуальну власність, оренду нерухомості та житлові права, соціальні виплати та пенсії, професійних клієнтів тощо [3].

Загалом, як зазначають дослідники, практика ЄСПЛ відносить права до таких, що потрапляють у спектр ст. 1 Протоколу № 1, за наявності трьох умов, таких як: відчутна економічна цінність, можливість ідентифікації в матеріальному чи нематеріальному предметі, безумовна юридична приналежність зацікавленій особі [4, с. 132; 5].

Пропонують також такі ознаки суб'єктивного права, за наявності яких воно може вважатися майном у контексті Протоколу № 1 Конвенції:

1) змістову характеристику – відповідно до цієї ознаки суб'єктивне право може розглядатися як майно, якщо має економічну цінність, що може бути виражена у грошовому еквіваленті;

2) галузеву належність – майном вважається лише таке право, яке є цивільним по своїй природі. Однак тут слід звернути увагу на той факт, що в деяких випадках права, які виникають у рамках публічно-правових відносин, можуть розглядатися Судом як цивільні (наприклад, різноманітні дозволи та ліцензії), оскільки мають певну економічну цінність. Тобто друга ознака органічно пов'язана з першою;

3) визначеність – майно має бути наявним або це принаймні мають бути активи, щодо яких заявник має «правомірні очікування», тобто наявні чіткі правові підстави для отримання такого майна [2].

Зустрічаються твердження, що до ознак права, яке може вважатися майном у розумінні Протоколу № 1 Конвенції, слід віднести таку ознаку, як належне закріплення права чи інтересу в національному законодавстві [4, с. 132]. Наведена ознака потребує додаткового тлумачення. Так, з одного боку, у коментарях до Конвенції підкреслюється, що незалежно від того, як визначається поняття «майно» у національному законодавстві, Суд може надати захист правам, які, хоча й не охоплюються поняттям «майно» за національним законодавством, відповідають визначним Судом критеріям, зокрема мають економічну цінність. З іншого боку, заявник при зверненні до суду має все ж таки спиратися на певні норми національного законодавства. Зокрема, при розгляді справ про «легітимні очікування» Суд аналізує наявність правових підстав для таких очікувань, як-от наявність законодавчого положення, яке б надавало певне право заявникові, або прийнятого судового рішення. Так, у справі

Draon v. France Суд зазначив, що, аби вимога вважалася активом у розумінні Протоколу № 1 Конвенції, заявник повинен довести, що вона має достатні підстави в національному праві, наприклад, існує усталена судова практика національних судів на її підтвердження [6]. Крім того, показовою в цьому аспекті є справа *Petlyovanyu v. Ukraine*. У цій справі заявник скаржився, що не отримав компенсації за завдану шкоду, а саме йому не було державою відшкодовано майнової шкоди як потерпілому від злочину, хоча така компенсація передбачена ст. 1177 ЦК України. Однак Суд відмовив у задоволенні вимоги, посилаючись на той факт, що відповідно до ч. 2 ст. 1177 ЦК України умови та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої майну фізичної особи, котра потерпіла від злочину, встановлюються законом, однак такого закону не було прийнято. Таким чином, Суд дійшов висновку, що право на компенсацію з боку держави жертвам злочину, передбачене вищевказаною статтею Кодексу, ніколи не було призначене, щоб бути безумовним. І оскільки заявник не мав достатньою мірою встановлену вимогу для цілей, передбачених ст. 1 Протоколу № 1, він не може стверджувати, що він мав «законне сподівання» одержання будь-яких конкретних сум [7].

Отже, для того, щоб вважатися майном у розумінні Протоколу № 1 Конвенції, право має спиратися на норми національного законодавства або принаймні на усталену національну судову практику.

Заперечення викликає віднесення до ознак майна у розумінні ЄСПЛ такої ознаки, як відчужуваність, яка пропонується деякими дослідниками [8, с. 19]. Очевидно, підставу для таких стверджень дало висловлювання Суду у справі *Marckx v. Belgium* про те, що «право відчужувати власність є традиційним і фундаментальним аспектом права власності» [9]. Однак, як слушно заперечує Б.П. Карнаух, відчужуваність властива не всім правам, які Суд визнавав майном. Яскравим прикладом визнання майном невідчужуваних об'єк-

тів є віднесення до категорії майна дозволів і ліцензій на здійснення окремих видів господарської діяльності та індивідуальної професійної практики. На підтвердження такої позиції можна також навести справу *Tre Traktörer AB v. Sweden*, у якій Суд не врахував аргумент уряду, який заперечував можливість визнання ліцензії майном, посилаючись, зокрема, на її невідчужуваність [10].

Таким чином, для того, щоб суб'єктивне право охоплювалося поняттям майна у значенні Протоколу № 1 Конвенції та могло отримати захист на його підставі, необхідно, щоб таке право: мало економічну цінність; було цивільно-правовим за своєю природою; було існуючим або таким, що базується на реальних правових підставах (судове рішення, положення закону); спиралося на положення національного законодавства.

Серед нематеріальних активів, які отримують захист на підставі Протоколу № 1 Конвенції, можна виділити такі:

1) права грошової вимоги. Аби заборгованості за судовими рішеннями вважалися «майном», необхідно, щоб вони були достатньо визначеними для того, щоб підлягати виконанню (*Yriy Nikolaevich Ivanov v. Ukraine*). Якщо борг був встановлений судовим рішенням, що не є остаточним, і тому не підлягає безпосередній виплаті, він не може вважатися «достатньо визначеним для того, щоб підлягати виконанню», відповідно, не вважається майном [3];

2) акції та корпоративні права, зокрема право голосу та право впливати на діяльність і політику компанії, а також облигації, які можуть бути предметом торгівлі на ринку капіталу і передаватися від одного володільця до іншого (*Reisner v. Turkey, Marini v. Albania, Mamatas and Others v. Greece*);

3) професійні клієнти (клієнтела) – Суд визнав цінність за клієнтурою заявників, створеною їх власною працею у справах, що стосувалися професійної діяльності (*Lederer v. Germany, Buzescu v. Romania, Iatridis v. Greece*). Зазначимо, що, на нашу думку,

ці висновки Суду можуть бути взяті зі основу при захисті прав на підписників акаунтів у соціальних мережах. В американській судовій практиці сьогодні вже існують прецеденти захисту прав володільців акаунтів, які втрачали доступ до належних їм акаунтів внаслідок перешкоджань із боку колишніх найманих працівників чи, навпаки, нових власників компанії. Захист у таких справах базувався саме на визначенні цінності підписників таких сторінок. Американські суди дійшли висновку, що зв'язки у соціальних мережах можуть розглядатися як списки клієнтів. Фактори, які враховують для оцінки економічної цінності підписників, включають визначення часу та ресурсів, витрачених на формування списку клієнтів, чи був обмежений доступ до інформації та чи буде важко повторити інформацію, що міститься у списку клієнтів. Наприклад, у справі *PnoneDog v. Kravitz* суд встановив, що економічна цінність акаунту в соціальній мережі із сімнадцятьма тисячами підписників полягає у списку підписників акаунту та трафіку, який ці підписники генерують на веб-сайті *PhoneDog*, оскільки акаунт *Twitter* приносить дохід від рекламодавців [11; 12];

4) права на здійснення індивідуальної професійної діяльності (адвокатської, лікарської тощо), а також ліцензії на ведення бізнесу. Щодо останньої категорії ситуації можуть бути різноманітними. Так, у справі *Capital Bank AD v. Bulgaria* проблема заявника полягала в тому, що було скасовано банківську ліцензію, наслідком чого стала автоматична примусова ліквідація банку. У справі *Centro Europa 7 S.R.L. and di Stefano v. Italy* Суд дійшов висновку, що видача ліцензії на загальнодержавне наземне телевізійне мовлення без виділення частот мовлення позбавлене сенсу. У справі *O'Sullivan McCarthy Mussel Development LTD v. Ireland* Суд визнав «майном» дозвіл на виловлювання мідії, а тимчасову заборону на виловлювання мідій визнав обмеженням, яке було встановлене на цей дозвіл [3];

5) гудвіл – поняття, яке вперше з'явилося у практиці ЄСПЛ ще у 1986 р., а тому є доволі усталеним. Гудвіл не дорівнює поняттю ділової репутації, а є значно ширшим і включає найменування, репутацію, ділові зв'язки (в т. ч. клієнтуру), товарні знаки підприємства, власність «фірми» (*Van Marle and Others v. Netherlands*). Основними ознаками гудвілу є те, що він є невіддільним від суб'єкта господарювання та може бути проданий лише разом із підприємством, є можливим лише за наявності надлишкових доходів і є активом, що не амортизується. Захист гудвілу надається Судом за умови, що заявник володіє відповідним рівнем гудвілу, має можливість використовувати свій гудвіл під час здійснення господарської діяльності, є факт протиправного втручання у право заявника на володіння та користування гудвілом і таке втручання призвело до заподіяння майнової шкоди заявнику [13];

б) інтелектуальна власність. Захист інтелектуальної власності на підставі Протоколу № 1 Конвенції є усталеною практикою Суду. Захисту підлягають не лише легітимовані об'єкти інтелектуальної власності, але й, наприклад, заяви про реєстрацію торговельної марки ще до того, як така марка буде зареєстрована (*Anheuser-Bush Inc. V. Portugal*). Судом захищаються також патенти (*Smith Kline and French Laboratories Ltd v. Netherlands*), авторські права (*Melnychuk v. Ukraine*), права на опублікування перекладу роману (*SC Editura Orizonturi SRL v. Romania*), права на музичні твори й економічні інтереси, що з них випливають (*SIA AKKA/LAA v. Latvia*).

На думку дослідників, підхід до захисту інтелектуальної власності на підставі Протоколу № 1 Конвенції потребує уточнення. Звертається увага на те, що при захисті інтелектуальної власності фактично має йтися про захист лише майнової складової частини права інтелектуальної власності. Захист не може охоплювати особисті немайнові інтереси творця, такі як право бути визнаним автором чи винахідцем або право протидіяти

спотворенню творів. Такі інтереси не охоплюються правом приватної власності. З погляду прав людини лише економічні інтереси підлягають захисту. Зазначається, що право людини на захист майнового інтересу в інтелектуальних творах не покриває всі форми економічних прав, які захищаються в системі інтелектуальної власності, а лише обмежені інтереси авторів і винахідців на отримання винагороди за їх інтелектуальну працю. Тому межі матеріальних інтересів, що повинні захищатися, вужчі, ніж ті, що захищаються на підставі права власності [14, с. 731]. Слід також зазначити, що з погляду прав людини строк захисту матеріальних інтересів не повинен поширюватися на все життя творця, оскільки «адекватні стандарти життя» (критерій, що враховується при визначенні того, які економічні інтереси підлягають захисту) можуть бути досягнені шляхом отримання одноразової виплати або шляхом наділення творця на обмежений період часу ексклюзивними правами використовувати його продукцію. Більш широкі власницькі інтереси не повинні захищатися законом, оскільки захист таких інтересів не потребується і по суті не легітимований в рамках прав людини. У підсумку надання захисту вимогам, які не так міцно засновані на людській гідності, буде згубним для вимог, дійсно заснованих на таких фундаментальних цінностях [15];

7) доменні імена. Оскільки сьогодні ще не має визначеності щодо правової природи доменних імен (чи слід розглядати їх як об'єкти права інтелектуальної власності), цей об'єкт виділяється в окрему категорію [16]. У справі *Raeffgen GmbH v. Germany* Суд зазначив, що для визначення, чи є якийсь об'єкт об'єктом прав власності, необхідно встановити, чи зачіпаються при його використанні фінансові інтереси і чи є економічна цінність у такого об'єкта. Отже, для визначення, чи є доменне ім'я об'єктом права власності, необхідно встановити, чи зачіпаються при його використанні фінансові інтереси і чи є економічна цінність у такого об'єкта. Власник доменного імені

має право самостійно визначати способи його використання (розмістити рекламу, сайт про послуги та / або товари, зробити доступ платним або безкоштовним, може здати доменне ім'я в оренду, може продати його тощо). Тому виняткове право на використання доменного імені має економічну цінність, а відповідно, є правом власності у значенні ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основних свобод [17].

Висновки. У підсумку зазначимо, що захист на підставі Протоколу № 1 Конвенції надається широкому колу суб'єктивних прав, які охоплюються поняттям «майно» у розумінні Конвенції. Тому перелік таких прав є невичерпним, необхідно лише, щоб суб'єктивне право відповідало кваліфікуючим ознакам, а саме: мало економічну цінність; було цивільно-правовим за своєю природою; було існуючим або таким, що базується на реальних правових підставах (судове рішення, положення закону); спиралося на положення національного законодавства. Виходячи з цього, захист на підставі Протоколу № 1 Конвенції надається таким нематеріальним активам, як: права грошової вимоги, акції та корпоративні права, що з них випливають, професійні клієнти (клієнтела) та гудвіл, права на здійснення індивідуальної професійної діяльності, різноманітні ліцензії на ведення бізнесу та дозволи на вчинення певних дій, об'єкти інтелектуальної власності, а також такі новітні об'єкти, як доменні імена.

Варто звернути увагу на специфіку таких нематеріальних активів, як клієнтела та інтелектуальна власність. Аналіз практики американських судів дозволив дійти висновку, що за принципами захисту клієнтела цілком допустимо захищати права на підписників акаунтів у соціальних мережах. Такий підхід пояснюється тим, що підписники так само, як і професійні клієнти створюють умови для розвитку компанії, що надає їм економічної цінності. Відповідно, права, пов'язані зі сторінками у соціальних мережах, можуть підлягати захисту на підставі Протоколу № 1

Конвенції. Стосовно інтелектуальної власності сьогодні висловлюється позиція щодо необхідності обмеження захисту об'єктів інтелектуальної власності лише майновою стороною. Тобто повинна бути прийнята позиція, що особисті немайнові права творців

не можуть захищатися на підставі Протоколу № 1 Конвенції, оскільки не охоплюються правом власності. Безпідставне поширення захисту на такі права призведе до ризику позбавлення захисту тих прав людини, що дійсно спираються на положення Конвенції.

Анотація

У статті досліджуються особливості захисту права власності на нематеріальні активи у практиці Європейського суду з прав людини. Проаналізовано ознаки суб'єктивних прав, за наявності яких їх може бути кваліфіковано як «майно» у розумінні Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Визначено, що поняттям «майно» охоплюються суб'єктивні права за наявності таких ознак, як: економічна цінність, цивільно-правова природа, наявність права або реальних правових підстав для його існування (судове рішення, положення закону), наявність положень національного законодавства, на яких базується право. У статті визначені види нематеріальних активів, яким надається захист у практиці ЄСПЛ. До них належать: права грошової вимоги, акції та корпоративні права, що з них випливають, професійні клієнти (клієнтела) та гудвіл, права на здійснення індивідуальної професійної діяльності, різноманітні ліцензії на ведення бізнесу та дозволи на вчинення певних дій, об'єкти інтелектуальної власності, а також доменні імена. Зроблено висновок, що права, пов'язані зі сторінками у соціальних мережах, можуть підлягати захисту на підставі Протоколу № 1 Конвенції. Дійти такого висновку дозволив аналіз практики американських судів, де права на підписників акаунтів у соціальних мережах захищаються за принципами захисту клієнтели. Такий підхід пояснюється тим, що підписники так само, як і професійні клієнти мають економічну цінність для компанії. Визначено, що при захисті інтелектуальної власності на підставі Протоколу № 1 Конвенції можуть захищатися тільки майнові права творців. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не підпадають під поняття «майно» у розумінні Протоколу № 1 Конвенції.

Ключові слова: захист права власності, нематеріальні активи, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод.

Nekit K.H. Protection of property rights on intangible assets in the practice of the European Court of Human Rights

Summary

The article explores the peculiarities of the protection of property rights to intangible assets in the case law of the European Court of Human Rights. The features of subjective rights, which can be classified as “possession” within the meaning of Protocol № 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, are analyzed. It is determined that the concept of “possession” covers subjective rights in the presence of the following features: economic value, civil nature, the existence of the right or a real legal basis for its existence (court decision, provision of law), the existence of provisions of national law on which the right is based. The article identifies the types of intangible assets that are protected in ECtHR practices. These include: claims on money, shares and corporate rights arising therefrom, professional clients and goodwill, rights to pursue individual professional activity, various licenses to conduct business and permits to perform certain actions, objects of intellectual property as well as domain names. It is concluded that the rights associated with social media pages may be protected under Protocol № 1 of the Convention. This conclusion was based on the analysis of the US courts practice, where the rights to subscribers of accounts on

social networks are protected by the principles of client protection. This approach is explained by the fact that subscribers as well as professional clients have economic value for the company. It is determined that only the property rights of creators can be protected while protection of intellectual property under Protocol № 1 of the Convention. Personal non-property intellectual property rights do not fall within the concept of “possession” within the meaning of Protocol № 1 to the Convention.

Key words: protection of property rights, intangible assets, European Court of Human Rights, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Список використаних джерел:

1. Шимон С.І. Термінологічні проблеми категорії «майнові права» у світлі ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2015. № 2. С. 188–193.
2. Карнаух Б.П. Поняття майна в контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: <http://oaji.net/articles/2016/3229-1463726142.pdf>.
3. Рада Європи / Європейський суд з прав людини. Посібник за ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод «Захист власності» / перекл. укр. Дроздов О.М., Плотнікова В.П., Дроздова О.В., Вінський О.Ю., Ісаєва Ю.М. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/zaxist-vlasnosti-posibnik-zi-st-1-protokolu-1/>
4. Шимон С.І. Співвідношення понять «майнові права» та «право власності» в національному і міжнародному праві та зарубіжних правових системах. 2011. № 3. С. 128–137.
5. Вопросы применения Европейской Конвенции по правам человека. Гарантии имущественных прав. URL: <http://www.memo.ru/hr/refugees/sem9rus/index.html>.
6. Case of Draon v. France (Application № 1513/03): European Court of Human Rights, 21 June 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75905>.
7. Case of Petlyovanyu v. Ukraine (Application № 54904/08): European Court of Human Rights, 30 September 2014. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147691>.
8. Sermet L. The European Convention on Human Rights and Property Rights. Council of Europe Publishing, 1998. 72 p.
9. Case of Marckx v. Belgium (Application № 6833/74): European Court of Human Rights, 13 June 1979. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534>
10. Case of Tre Traktörer AB v. Sweden (Application № 10873/84): European Court of Human Rights, 7 July 1989. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57586>.
11. PhoneDog v. Kravitz (2011), № C 11-03474 MEJ. 2011 WL 5415612 (N.D. Cal. Nov. 8, 2011).
12. Park, S. and Abril, P. Digital Self-Ownership: A Publicity-Rights Framework for Determining Employee Social Media Rights. *American Business Law Journal*. 2016. № 53 (3). P. 537–598.
13. Побережник А. Гудвіл – грошове визначення ділової репутації компанії. *Юрист & Закон*. 2019. № 28. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012937.
14. Yu. Ten common questions about intellectual property and human rights. *George State University Law Review*. 2007. № 23. P. 709–753.
15. Klaus D. Beiter. The right to property and the protection of interests in intellectual property: a human rights perspective on the European Court of Human Rights’ decision in Anheuser-Bush Inc. V. Portugal. *International review of industrial property and copyright law*. 2008. № 39. P. 714–721.
16. Некіт К.Г. Доменне ім’я як об’єкт цивільних прав. *Часопис цивілістики*. 2017. № 23. С. 40–45.
17. Колосов В. Природа прав на доменное имя. URL: <http://kolosov.info/kommentarii/priroda-prav-na-domennoe-ima>.